

Η Μόνα Λίζα του Leonardo Da Vinci ... στα σαλόνια των διασκευών για παιδιά

Βασιλική Βασιλούδη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη

Το παρόν άρθρο εστιάζει στη χρήση ενός πίνακα της αναγεννησιακής τέχνης, της διάσημης *Mona Lisa* του Leonardo Da Vinci (1503), σε εικονοκείμενα που απευθύνονται σε αναγνωστικό κοινό παιδιών. Το δείγμα των εικονοκειμένων που εξετάζονται εκτείνεται σε ένα χρονικό άνυσμα είκοσι ετών, από το 2000 περίπου έως σήμερα. Σκοπός της παρούσας συμβολής είναι να διερευνηθεί α) το είδος των εικονοκειμένων που φιλοξενούν τη *Mona Lisa* στις σελίδες τους, β) τους τρόπους με τους οποίους εγγράφεται, διασκευάζεται, μεταγράφεται το εν λόγω εικαστικό έργο σε ένα κείμενο που προορίζεται για ανάγνωση παιδιών και γ) τους υπόρρητους και ρητούς σκοπούς που εξυπηρετεί η χρήση του.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο εμβληματικό έργο της *A Theory of Adaptation* (2006), η θεωρητικός του μεταμοντερνισμού Linda Hutcheon διατυπώνει τη θέση ότι ο όρος διασκευή φέρει τριπλή σήμανση: σημασιοδοτεί όχι μόνο τη διαδικασία της «μετάλλαξης» ενός έργου, αλλά και το τελικό προϊόν αυτής της διαδικασίας. Επιπλέον, η διασκευή στο θεωρητικό σχήμα που προτείνει η Hutcheon ορίζεται και ως μία από τις εκφάνσεις της πολλαπλώς μελετημένης διακειμενικότητας. Απομακρυνόμενη από την παραδοσιακή σύνδεση της διασκευής με τη λογοτεχνία και την έβδομη τέχνη, αλλά και από το πεδίο των μεταφραστικών σπουδών, στο πλαίσιο των οποίων αναδύθηκε η έννοια της διασκευής, η Hutcheon διευρύνει, στο πλαίσιο της μεταμοντέρνας στιγμής στην οποία εγγράφεται το έργο της, το πεδίο πραγμάτωσης του φαινομένου της διασκευής. Αναδεικνύει με το έργο της ότι η διασκευή ως διαδικασία κι ως προϊόν, αλλά κι ως έκφανση της διακειμενικότητας, πραγματώνεται πολλαπλώς σε ποικίλα πολιτισμικά πεδία μέσα από αμφίδρομες διαδρομές: από τη λογοτεχνία στον κινηματογράφο ή αντίστροφα, από το θέατρο προς τη λογοτεχνία, από την ιστορία στα θεματικά πάρκα, από τους πίνακες ζωγραφικής προς το θέατρο και τη διαφήμιση, για να παραθέσουμε κάποια ενδεικτικά παραδείγματα.

Αναμφισβήτητα, η διασκευή αποτελεί πλέον φαινόμενο που απαντά τόσο στο φάσμα της υψηλής κουλτούρας όσο και στο φάσμα του μαζικού πολιτισμού· διαμορφώνεται μέσα από ένα πολυδαίδαλο σύστημα ανταλλαγών μεταξύ πολλών πεδίων, αλλά και διαφορετικών πολιτισμών, ενώ οι ποικίλες μορφές που προσλαμβάνει, καθιστούν την υβριδικότητα και την απορροφητικότητα δύο από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της. Πράγματι, η διασκευή εμφανίζεται ως εύπλαστη ύλη, ως ένα είδος εσαεί ευεπίφορο σε ανα-δημιουργία, με το αφηγηριακό κείμενο –το κείμενο εδώ με την ευρεία έννοια του

όρου στο πλαίσιο των πολιτισμικών σπουδών– να εγγράφεται συνήθως στον κανόνα, εθνικό ή παγκόσμιο.

Στο πεδίο της παιδικής λογοτεχνίας η διασκευή, πέρα από διαδικασία και προϊόν, λογίζεται πλέον και ως διακριτή κατηγορία έργων στο εκδοτικό σκηνικό, τα οποία εκκινώντας από ένα κλασικό, ως επί το πλείστον, λογοτεχνικό έργο –της κλασικής λογοτεχνίας είτε για ενήλικες είτε για παιδιά– επιχειρούν να «κοινωνήσουν» στους μικρούς αναγνώστες τα νόματα της υψηλής λογοτεχνίας/τέχνης, κεφαλαιοποιώντας παράλληλα και τη δεδομένη εμπορική επιτυχία των κλασικών έργων. Αν και η σχετική βιβλιογραφία εμπλουτίζεται συνεχώς με νέες μελέτες, αυτές εστιάζονται κυρίως είτε στις αμφίδρομες διαδρομές μεταξύ λογοτεχνίας που απευθύνεται σε ενήλικο αναγνωστικό κοινό και λογοτεχνίας για παιδιά, είτε μεταξύ λογοτεχνίας και κινηματογράφου (Lefebvre, 2013· Müller, 2013· Kümmerling-Maubert, 2018). Οι περιπτώσεις διασκευών εικαστικών ή μουσικών έργων σε μορφή εικονογραφημένης ιστορίας ή εικονοβιβλίου είναι οι λιγότερο μελετημένες στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, με ελάχιστες εξαιρέσεις (Beckett, 2012· Γιαννικοπούλου, 2016).

Το παρόν άρθρο επιχειρεί να εμπλουτίσει τη σχετική βιβλιογραφία, εστιάζοντας στη χρήση ενός αναγεννησιακού πίνακα, της διάσημης Mona Lisa του Leonardo Da Vinci (1503), σε εικονοκείμενα, που απευθύνονται σε αναγνωστικό κοινό παιδιών και εκδόθηκαν από το 2000 περίπου ως σήμερα. Σκοπός του άρθρου είναι να διερευνήσει α) το είδος των εικονοκειμένων που φιλοξενούν τη Mona Lisa στα «σαλόνια» τους β) τους τρόπους με τους οποίους εγγράφεται, διασκευάζεται, μεταγράφεται το εν λόγω εικαστικό έργο και γ) τους σκοπούς που εξυπηρετεί η χρήση του στο πλαίσιο της λογοτεχνίας για παιδιά.

Χρήσιμη για την παρούσα μελέτη είναι η έννοια της διεικονικότητας, η οποία, όπως επισημαίνει η Α. Ζερβού, «είναι στενά δεμένη με την ιστορία της διασκευής, με πιο φανερό τρόπο ίσως από όσο η διακειμενικότητα» (2011: 30). Η Μ. Κανατσούλη συνδέει την έννοια της διεικονικότητας με εκείνη της διαμεσικότητας (2015: χ.σ.), ενώ οι Α. Οικονομίδου και Α. Παπαηλία με την έννοια του εννοούμενου αναγνώστη (2021: χ.σ.). Στο έργο της *Crossover Picturebooks. A Genre for all Ages*, η S. Beckett εξετάζει τις διεικονικές συνάψεις των εικονοκειμένων και υποστηρίζει ότι «οι υπαινικτικές αναφορές στις καλές τέχνες και οι μετα-αφηγήσεις για την τέχνη αποτελούν ένα σημαντικό και ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο στα σύγχρονα εικονοκείμενα, τα οποία έλκουν ένα διηλικιακό αναγνωστικό κοινό» (2012: 147).¹ Παράλληλα, επιχειρεί μια επισκόπηση των εικονοκειμένων με αναφορές σε γνωστά έργα ζωγραφικής, και καταλήγει σε μια τυπολογία των σχετικών έργων: art fantasies για όσα μυθοπλαστικά εικονοκείμενα θεματοποιούν τη ζωή και το έργο κορυφαίων ζωγράφων του παρελθόντος, εικονοκείμενα με άμεσες αναφορές σε πίνακες ζωγραφικής, εικονοκείμενα που παρωδούν εικαστικά έργα, πολυεπίπεδες παρωδίες, εικονοκείμενα των οποίων η πλοκή εκτυλίσσεται είτε στο μουσείο είτε στο ατελιέ ενός καλλιτέχνη, και τέλος εικονοκείμενα που έχουν ως σκηνικό έναν ονειρικό κόσμο (147-208). Ωστόσο, η αδρή αυτή κατηγοριοποίηση δεν αποκλείει

¹ Το χωρίο σε μετάφραση της συγγραφέως.

την ένταξη του ίδιου εικονοκειμένου σε περισσότερες από μία εκ των παραπάνω κατηγοριών.

Η Linda Hutcheon στο έργο της *A Theory of Parody*, διευρύνοντας το πεδίο εγγραφής της παρωδίας και στον οπτικό πολιτισμό, αναφέρεται σε γνωστούς πίνακες ζωγραφικής, που έχουν αποτελέσει αντικείμενο παρωδιακής διασκευής, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγει και τη Mona Lisa (2000: 8). Το έργο του Da Vinci αποτελεί ένα από τα πλέον αναγνωρίσιμα σύμβολα της δυτικής τέχνης, με τις διασκευές του να απαντούν σε όλο το φάσμα του πολιτισμού: διασκευές της Mona Lisa από άλλους ομότεχνους του Da Vinci, π.χ. Fernando Botero (εικόνα 1) και Roy Lichtenstein (εικόνα 2), θεατρικές διασκευές, π.χ. Jules Verne (1851), ή κοινωνικές και εμπορικές διαφημίσεις, όπως η περίπτωση της ενημερωτικής εκστρατείας για τον καρκίνο που οργανώθηκε από το ιταλικό ίδρυμα Fondazione ANT (εικόνα 3) ή της διαφήμισης των πασίγνωστων κουφέτων m & ms (εικόνα 4), γραφικής ύλης, όπως σημειωματάρια για φιλόζωους (εικόνα 5), ή τοπικού ταχυφαγείου (εικόνα 6). Η δημοτικότητά της την έχει καταστήσει «κτήμα ες αεί» που εγγράφεται σε όλο το φάσμα του πολιτισμού, συχνά με διάθεση σκωπτική (εικόνα 7).² Η Mona Lisa εργαλειοποιείται και, αποκομμένη από το ιστορικό της συγκείμενο, μέσα στο μωσαϊκό του μεταμοντερνισμού και του παγκοσμιοποιημένου δυτικού πολιτισμού, μεταδίδει από χιουμοριστικά μέχρι και εμπορικά μηνύματα.

Εικόνα 1: Mona Lisa, F. Botero

Πηγή:

<https://artsandculture.google.com/asset/monalisa/OwG2Tsb1erVytQ>

Εικόνα 2: Mona Lisa, Roy Lichtenstein

Πηγή:

<https://www.flickr.com/photos/marcelaspezzapria/8276520932>

² Πρόκειται για έμμεσο, σατιρικό, σχολιασμό της κλοπής του έργου του Picasso «Γυναίκείο Κεφάλι» το 2012 από την Εθνική Πινακοθήκη της Ελλάδας, η οποία εξιχνιάστηκε το 2021. Την εξιχνίαση της κλοπής ακολούθησε συνέντευξη Τύπου, στη διάρκεια της οποίας η ατυχής τοποθέτηση του πίνακα είχε ως συνέπεια την πτώση του, γεγονός που πυροδότησε μια ατέρμονη σατιρική συζήτηση στο διαδίκτυο.

KEIMENA/TEXTS

Children's literature E-journal *KEIMENA* για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 36^ο, 04-07-2022, ISSN: 1790-1782

Εικόνα 3

Πηγή:

<https://wjla.com/news/health/bald-mona-lisa-ads-promote-cancer-awareness-in-italy-96509>

Εικόνα 4

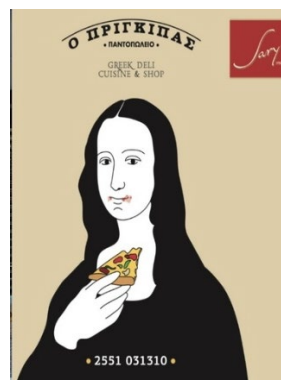
Πηγή: <https://www.youtube.com/watch?v=sC2I2sooOLk>

Εικόνα 5

Πηγή:

<https://www.youtube.com/watch?v=sC2I2sooOLk>

Εικόνα 6

Πηγή: Παντοπωλείο «Ο Πρίγκιπας», Αλεξανδρούπολη

Εικόνα 7

Πηγή: <https://twitter.com/czavalos>

Το εμβληματικό έργο της Αναγέννησης αναπαράγεται και σε αρκετά εικονοκείμενα που προορίζονται για παιδιά. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να περιγράψουμε το corpus των εικονοκειμένων που προσεγγίζεται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Πρόκειται για δείγμα μυθοπλαστικών εικονοκειμένων που εκδόθηκαν από το 2000 περίπου και εξής σε διάφορες, ευρωπαϊκές κυρίως, γλώσσες και εντοπίστηκαν κατόπιν επιτόπιας έρευνας στη Διεθνή Βιβλιοθήκη του Μονάχου το καλοκαίρι του 2018.³ Αν και η παρούσα μελέτη περιορίζεται ως έναν βαθμό από τη διαθεσιμότητα και την προσβασιμότητα του υλικού (π.χ. γνώση γλώσσας), είναι ενδεικτική των τάσεων που κυριαρχούν στα εικονοκείμενα τα οποία χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη προς διασκευή πίνακες ζωγραφικής.⁴

Πριν προχωρήσουμε στην προσέγγιση του πρωτογενούς υλικού, σκόπιμο είναι να προβούμε σε κάποιες παρατηρήσεις που αφορούν εν γένει τα εικονοκείμενα που φιλοξενούν πίνακες ζωγραφικής στις σελίδες τους είτε ως τμήμα της σύνολης εικονογράφησης τους είτε στηρίζουν την πλοκή τους εξ ολοκλήρου σε έναν και μόνο καλλιτέχνη ή εικαστικό έργο. Τα εικονοκείμενα τέχνης, όπως έχει επικρατήσει να καταλογογραφούνται, αποκλίνουν από άλλα αυτής της ευρείας κατηγορίας, καθώς μέρος της εικονογράφησης τους ανάγεται στο απώτερο παρελθόν, προηγείται της αφήγησης, δηλαδή δεν αποτελεί προϊόν της συνδυασμένης προσπάθειας συγγραφέα και εικονογράφου στη συγχρονία. Αντίθετα, ο εικονογράφος διασκευάζει τον πίνακα ενός καλλιτέχνη από το παρελθόν για ένα κοινό διαφορετικό από εκείνο στο οποίο απευθυνόταν αρχικά ο δημιουργός του πίνακα. Η αφήγηση υφάινεται γύρω από τον πίνακα, άλλοτε συμπληρώνοντάς τον, άλλοτε υπονομεύοντάς τον, οπωσδήποτε όμως επανασυστήνοντάς τον, αιώνες ή δεκαετίες αργότερα, σε ένα κοινό διαφορετικό από το αρχικό. Συνήθως οι φωτογραφίες των πινάκων ή η αναδημιουργία τους, σε καμία περίπτωση όμως το αυθεντικό υλικό, λειτουργούν ως το εικονογραφικό συμπλήρωμα μιας σύγχρονης αφήγησης.

Παράλληλα, ο πίνακας ζωγραφικής, αποκομμένος από το αρχικό του συγκείμενο, εντάσσεται σε ένα εικονοκείμενο που πλέον απευθύνεται σε παιδιά. Ωστόσο, το αφηγηματικό έργο είχε τελείως διαφορετική επικοινωνιακή απόβλεψη: οι πίνακες αποτελούσαν μέρος του διάκοσμου των καθεδρικών ναών και αναπαρήγαγαν βιβλικές σκηνές, προκειμένου να διδάξουν το μη εγγράμματο ποίμνιο. Για τους βασιλείς, ευγενείς, καρδινάλιους και πάπες, η παραγγελία πορτρέτων αποτελούσε μέσο επίδειξης όχι μόνο πλούτου, αλλά και εξουσίας. Έργα ζωγραφικής ή πορτρέτα διακοσμούσαν και τις οικίες μελών της αστικής τάξης κατά τον 18^ο και 19^ο αι., στην προσπάθειά τους να

³ Για τον ρόλο των μη μυθοπλαστικών εικονοκειμένων τέχνης στη μουσειακή εκπαίδευση, βλ. Betül Gaye Dinç & Ilgim Veyeri Alaca, "Interacting with nonfiction picturebooks in art museums" στο Goya, N., Iversen, S. H. & Teigland, A. S. (Eds.) (2021). *Verbal and Visual Strategies in Nonfiction Picturebooks: Theoretical and Analytical Approaches*. Oslo: Scandinavian University Press, 236-249.

⁴ Μια άλλη κατηγορία εικονοκειμένων που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι όσα φιλοξενούν μυθοπλαστικές βιογραφίες σπουδαίων ζωγράφων. Βλ. Van der Heijden, I. & Van Lierop-Debrauwe, H. (2014). A Threefold Hybridity. Picturebook Art Fantasies as Life Writing. *European Journal of Life Writing* 3, 63-81.

ανταγωνιστούν τα μέλη της αριστοκρατίας και να επιβεβαιώσουν και το δικό τους κοινωνικό status.

Ωστόσο, στο πλαίσιο των εינוνογραφικών τους διασκευών για παιδιά, αυτοί οι πίνακες επενδύονται με νέα μηνύματα. Όπως, εξάλλου, σημειώνει ο John Berger στην κλασική μελέτη του *Ways of Seeing* «η νοηματοδότηση μιας εικόνας αλλάζει ανάλογα με το τι βλέπει κανείς δίπλα στην εικόνα ή ανάλογα με το τι έπεται της εικόνας» (1972: 29). Επομένως, το νόημα του αρχικού πίνακα αλλάζει τόσο με βάση το εικονιστικό υλικό από το οποίο παισιώνεται, αλλά και με βάση το αφηγηματικό υλικό. Επιπλέον, το νόημα ενός πίνακα σε ένα εικονοβιβλίο επαναπροσδιορίζεται και με όρους απήχησης και καταλληλότητας για ένα παιδικό κοινό. Για παράδειγμα, επιλέγονται συνήθως πίνακες που τα θέματά τους φέρουν συνδέσεις με την παιδική ηλικία, όπως πίνακες που απεικονίζουν οικογένειες, πορτρέτα παιδιών, σκηνές παιδιών στον δρόμο, καθώς αυτά τα θέματα θεωρείται ότι προσιδιάζουν στην παιδική ηλικία. Από την άλλη, συνήθως αποφεύγονται πίνακες που απεικονίζουν γυμνά πορτρέτα, καθώς το γυμνό ή οποιοσδήποτε υπαινιγμός στην ανθρώπινη σεξουαλικότητα εξακολουθούν να αποτελούν θέματα-ταμπού σε ορισμένα πολιτισμικά πλαίσια.

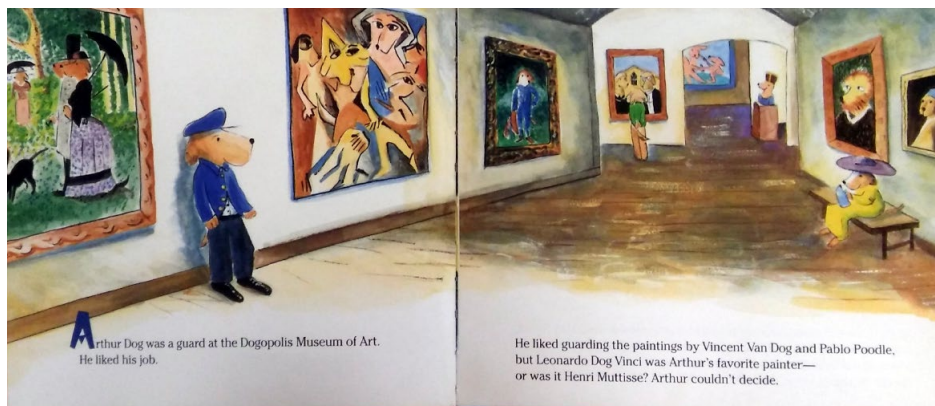
Παράλληλα, η πληθώρα των μυθοπλαστικών εικονοβιβλίων που εστιάζουν στους κορυφαίους ζωγράφους του δυτικού πολιτισμού και το έργο τους αποτελεί έμμεση υπόμνηση της παγιωμένης στον δυτικό πολιτισμό αντίληψης ότι η έκθεση των παιδιών στις καλές τέχνες είναι ωφέλιμη, υπενθυμίζοντας στον ενήλικο αναγνώστη την υφέρπουσα εκπαιδευτική ατζέντα που κινητροδοτεί την έκδοσή τους (Sipe, 2001· Yolin, 2012). Τα εικονοκείμενα αυτά φέρεται να λειτουργούν ως ένα πρώτο στάδιο μύησης στην υψηλή τέχνη του δυτικού πολιτισμού, προετοιμάζοντας τη μετάβαση του μικρού αναγνώστη/θεατή προς την πινακοθήκη, όπου θα μπορεί πλέον να δει από κοντά και να εκτιμήσει το αυθεντικό έργο. Επιπλέον, τα έργα αυτά θεωρείται ότι συμβάλλουν και στον εκδημοκρατισμό της τέχνης ως παγκόσμιου μορφωτικού αγαθού, στο οποίο πολλά παιδιά δεν θα είχαν διαφορετικά πρόσβαση. Εν ολίγοις, αποτελούν αγωγό διάχυσης της τέχνης, ο οποίος, όμως, σιωπηρά και υπόρρητα αναπαράγει τον κανόνα της δυτικής τέχνης ως τον Κανόνα της Τέχνης. Μέσω αυτής της σιωπηρής παραδοχής η αμερικάνικη, βρετανική και ισπανική, κυρίως, ζωγραφική ανάγονται σε κοινή πολιτισμική κληρονομιά των παιδιών στον σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Η γνώση των βασικών έργων-σταθμών αυτού του κανόνα και η εκτίμηση της αξίας τους ως πολιτισμικών αγαθών έμμεσα νοούνται ως θεμελιώδες στοιχείο της πολιτισμικής ταυτότητας των παιδιών-αναγνωστών.

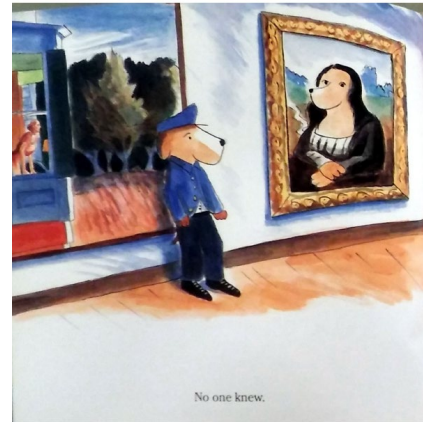
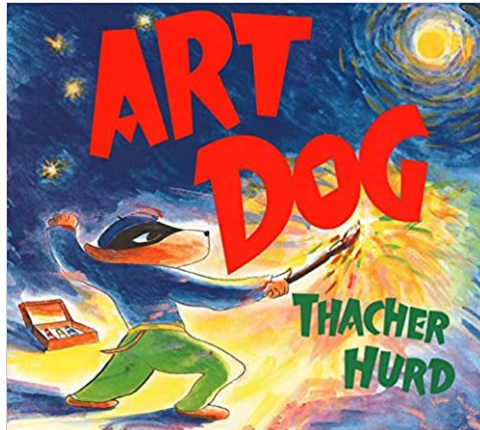
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΑΣΚΕΥΕΣ ΤΗΣ MONA LISA

Μια κατηγορία εικονοκειμένων που φιλοξενούν το μνημειώδες έργο του Da Vinci είναι όσα ενσωματώνουν παρωδιακές εκδοχές του πίνακα ως μέρος της γενικότερης εικονογράφησης τους, ενώ παράλληλα κάποια από αυτά αφιερώνουν μέρος της πλοκής τους στον εν λόγω πίνακα. Συχνά στην κατηγορία αυτών των εικονοκειμένων οι ήρωες τυγχάνει να είναι ζώα. Για παράδειγμα, στο έργο *Art Dog* (Thacher Hurd, 1997), ο

κεντρικός ήρωας, ο Art Dog, φύλακας σε ένα μουσείο στη Σκυλόπολη (Dogopolis), όπου φυλάσσονται τα έργα του Vincent Van Dog και του Pablo Poodle, δεν μπορεί να αποφασίσει αν ο αγαπημένος του καλλιτέχνης είναι ο Leonardo Dog Vinci ή ο Henri Muttisse. Σε αυτό το φανταστικό μουσείο εκτίθενται έργα γνωστών ζωγράφων, όπως του Johannes Vermeer, Pablo Picasso, George Seurat, Vincent Van Gogh, Henri Matisse, Edvard Munch, στα οποία, όμως, οι άνθρωποι έχουν αντικατασταθεί από τα προσφιλή τετράποδα εν είδει παρωδίας. Φανερός είναι ο ρόλος της παρωδίας και σε γλωσσικό επίπεδο, καθώς τα ονόματα των διάσημων καλλιτεχνών βρίσκουν το γλωσσικό ανάλογό τους στον κόσμο των σκύλων, με τα επώνυμά τους, π.χ. roodle και mutt [Pablo Poodle, Henri Muttisse] να παραπέμπουν σε γνωστές ράτσες σκύλων. Τις νύχτες με ολόγιομο φεγγάρι ο πρωταγωνιστής μεταμφιέζεται σε καλλιτέχνη, αποκρύπτοντας την ταυτότητά του, και εξωραΐζει τη Σκυλόπολη, ζωγραφίζοντας, ενώ γίνεται ο αφανής ήρωας, όταν αποτρέπει την κλοπή της Mona Woofa, στη θέση της οποίας οι επίδοξοι κλέφτες είχαν φιλοτεχνήσει τη Mona Lulu, επαναφέροντας την τάξη στο μουσείο. Η ταυτότητά του ως σωτήρα της σκυλίσιας Mona Lisa παραμένει άγνωστη στους κατοίκους της Σκυλόπολης, ενώ ο αναγνώστης-θεατής αναγνωρίζει το οπτικό αστείο. Αν και το στυλ εικονογράφησης έχει παραποιήσει το αρχικό έργο, αυτό εξακολουθεί να είναι αναγνωρίσιμο από τον ενήλικο συναναγνώστη. Αλλιώς, το περικείμενο δεν προσφέρει στον αναγνώστη ενδείξεις του κλασικού status των έργων.

Εικόνα 8: Thacher Hurd, *Art Dog*, 1997

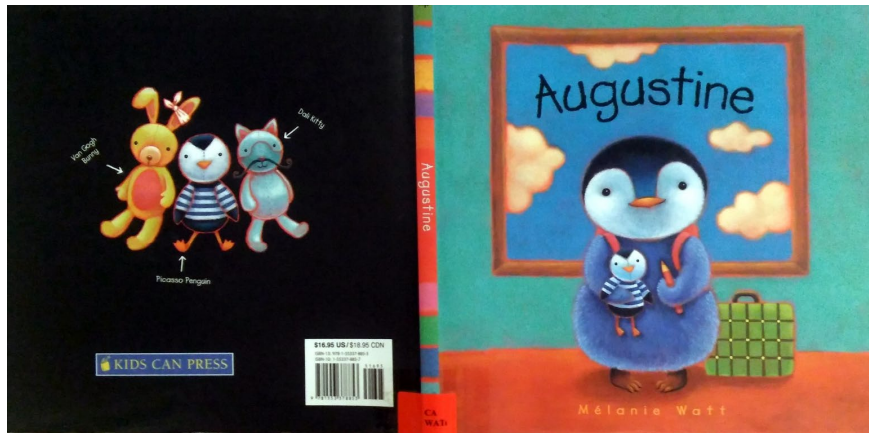
Ζώα πρωταγωνιστούν και σε άλλες διασκευές, όπως στην περίπτωση του *Augustine* της Melanie Watt (2006). Η Αυγουστίνα, ένας μικρός θηλυκός πιγκουίνος, στον οποίο οι γονείς της έδωσαν το όνομα του γνωστού ζωγράφου Pierre-Auguste Renoir, αναγκάζεται να μετακομίσει στον Βόρειο Πόλο, όπου αισθάνεται απομονωμένη στο νέο της σχολείο. Ήδη από το οπισθόφυλλο εντοπίζονται υπαινικτικά σχόλια στον παρωδιακό χαρακτήρα των πινάκων που φιλοξενούνται εντός: τρία λούτρινα παιχνίδια φέρουν τα ονόματα Van Gogh Bunny, Picasso Penguin, Dali Kitty, με το πρώτο να απεικονίζεται με επίδεσμο στο αυτί, ανακαλώντας τη γνωστή ιστορία του κομμένου αυτιού του Van Gogh, το δεύτερο με το χαρακτηριστικό ριγέ T-shirt του Picasso, με το οποίο συχνά απεικονίζεται ο καλλιτέχνης, και το τρίτο με το εκκεντρικό μουστάκι του Dali. Παρά το γεγονός ότι το κεντρικό θέμα του εικονοκειμένου είναι η προσαρμογή της ηρωίδας στο νέο της περιβάλλον, η εικονογράφηση ενσωματώνει σε κάθε σαλόνι γνωστούς πίνακες καλλιτεχνών, οι οποίοι έχουν παραποιηθεί κι αποτελούν μέρος του σκηνικού: το «Α.» με το οποίο υπογράφεται κάθε πίνακας δείχνει ως δημιουργό τους την ηρωίδα, η οποία κουβαλάει πάντα μαζί της τον χνουδωτό φίλο της, τον Picasso. Για παράδειγμα, ο πίνακας *Αμερικάνικο Γκόθικ* του Grand Wood γίνεται η προσωπογραφία των γονέων του πιγκουίνου που αφήνουν τον Νότιο Πόλο, ενώ η *Κραυγή* του Edvard Munch απεικονίζει την αναστάτωση που βιώνει η ηρωίδα στην προοπτική του νέου σχολείου. Οι πίνακες εντάσσονται οργανικά στην εικονογράφηση, ενώ η Mona Lisa δεν είναι πλέον μια γυναίκα σε έναν πίνακα, αλλά η δασκάλα της Αυγουστίνας στο νέο της σχολείο, που τη βοηθάει να ενταχθεί αρμονικά στο νέο της περιβάλλον, χάρη στο ταλέντο της να ζωγραφίζει. Το εικονοκείμενο βρήκει διεικονικών αναφορών και σε άλλους πίνακες ζωγραφικής, τους οποίους υποτίθεται ότι δημιουργεί η ηρωίδα για να αναπαραστήσει την εμπειρία και τα συναισθήματά της. Έμμεσα, καταδεικνύεται ότι η ενασχόληση με τη ζωγραφική λειτουργεί ως κανάλι έκφρασης των συναισθημάτων.

KEIMENA/TEXTS

Children's literature E-journal *KEIMENA* για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 36^ο, 04-07-2022, ISSN: 1790-1782

Εικόνα 9: Melanie Watt, *Augustine*, 2006

Οι ευχαριστίες της Αυγουστίνας προς τους πραγματικούς δημιουργούς των έργων τέχνης, ως μέρος του περικειμένου, είναι η μοναδική σημείωση προς τον μικρό αναγνώστη ότι τα «παραποιημένα» έργα τέχνης είναι διασκευές αυθεντικών έργων. Το ίδιο ισχύει και για το εικονοκείμενο *Babar's Museum of Art* (2003), όπου όλα τα γνωστά έργα που εκτίθενται στο μουσείο του Babar, μεταξύ άλλων και η Μονα Λίζα, είναι παρωδιακά αντίγραφα του αφετηριακού πίνακα, με τους εικονιζόμενους να έχουν αντικατασταθεί από ελέφαντες. Αν στο *Augustine*, τα έργα τέχνης ενσωματώνονταν ως βινιέτες στη ζωή της ηρωίδας, στο *Babar's Museum of Art*, αποτελούν την αφορμή για να εκτιμήσει ο εννοούμενος αναγνώστης την επίσκεψη σε ένα μουσείο ως πολιτισμικό αγαθό, ανοιχτό σε κάθε ηλικία, αλλά και σε ερμηνείες. Συγχρόνως, το εικονοκείμενο αποτελεί κι έναν οδηγό της αναμενόμενης συμπεριφοράς κατά την επίσκεψη σε ένα μουσείο.

Εικόνα 10: Laurent De Brunhoff, *Babar's Museum of Art*, 2003

Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και το έργο της Meredith Hooper *Celebrity Cat* (2006), στο οποίο μια γάτα, η Φελίσια, αναλαμβάνει να αποκαταστήσει την αδικία σε βάρος των αιλουροειδών κατοικίδιων, παρεμβαίνοντας σε γνωστούς πίνακες ζωγραφικής με την προσθήκη μιας γάτας. Έτσι, εξηγείται το αινιγματικό χαμόγελο της Mona Lisa: χαμογελάει γιατί πλέον έχει συντροφιά!

Εικόνα 11: Meredith Hooper, *Celebrity Cat*, 2006

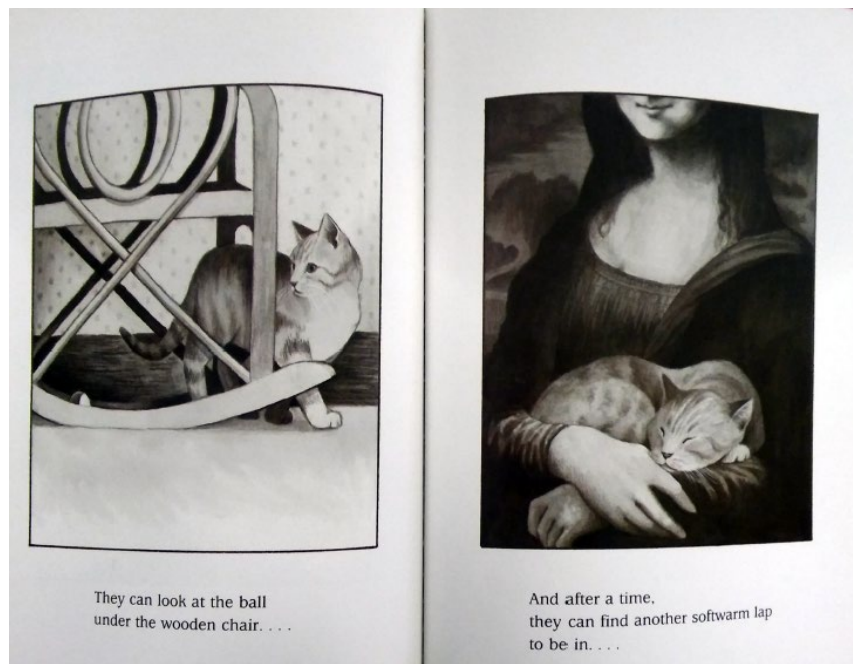
Σε αυτή τη διασκευή, η παρέμβαση γίνεται με την τεχνική του photoshop, με αποτέλεσμα το αυθεντικό έργο να διαφέρει από τη διασκευή μόνο ως προς την προσθήκη, σε αντίθεση με τα προηγούμενα έργα, όπου η μορφή φτάνει στην ακραία παραμόρφωση. Η Φελίσια επισκέπτεται διάφορα μουσεία στο Λονδίνο, τη Μαδρίτη και τη Νέα Υόρκη και επιδίδεται στο έργο της διόρθωσης. Κάθε σαλόνι φιλοξενεί τη φωτογραφία του αυθεντικού έργου στα αριστερά και τη διασκευή στα δεξιά. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο αναγνώστης εξοικειώνεται τόσο με το αφηγηματικό έργο όσο και με το προϊόν της διασκευής, ενώ στο περιεχόμενο δίνονται πληροφορίες για τον δημιουργό, το έτος δημιουργίας του αρχικού έργου και το μουσείο στο οποίο εκτίθεται. Έτσι, έμμεσα αναδεικνύεται ο παιδαγωγικός ρόλος της διασκευής, δηλαδή η αναζήτηση και θέαση του αυθεντικού έργου, με σκοπό να εκτιμηθεί η αξία της υψηλής τέχνης.

Ανάλογης έμπνευσης είναι και το εικονοκείμενο *When Cats Dream* του Dav Pilkey (1996), όπου το προσφιές είδος των αιλουροειδών προστίθεται σε γνωστούς πίνακες ζωγραφικής, μεταξύ αυτών και στην αγκαλιά της Mona Lisa. Η διασκευή αυτή λειτουργεί σε δυο επίπεδα: στο ρεαλιστικό, αλλά και στο ονειρικό επίπεδο, όπως φαίνεται από την όρθια και πλάγια γραμματοσειρά αντίστοιχα. Γνωστοί πίνακες ζωγραφικής, όπως του Marc Chagall και του Leonardo da Vinci, χρησιμοποιούνται ως σκηνικό, όπου προστίθενται ως ήρωες γάτες για να απεικονίσουν τον ονειρικό κόσμο ή τον πραγματικό κόσμο όπου οι γάτες απολαμβάνουν την αγκαλιά γυναικών.

ΚΕΙΜΕΝΑ/TEXTS

Children's literature E-journal *ΚΕΙΜΕΝΑ για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 36^ο, 04-07-2022, ISSN: 1790-1782*

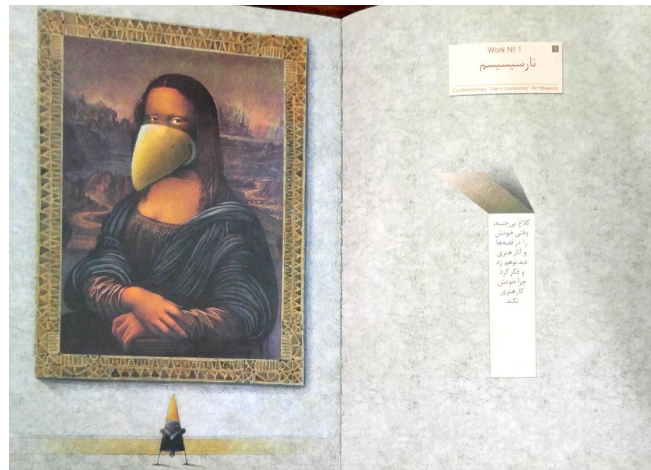

Εικόνα 12: Dav Pilkey, *When Cats Dream*, 1996

Στην κατηγορία των παρωδιακών διασκευών εντάσσεται και το έργο ιρανικής προέλευσης *Cattemporary Art. Transition from Alleyways of Tradition to the Freeway of Modernism* της Fatemeh Kavandi (2011). Εδώ το εικονοβιβλίο λειτουργεί και πάλι ως οπτικό μουσείο, όπου οι πίνακες εκτίθενται με γνώμονα το ρεύμα το οποίο εκπροσωπούν,

ελαφρώς «παραποιημένου», με την προσθήκη ζώων είτε ως στοιχείο του έργου ζωγραφικής είτε ως επισκεπτών αυτού του δισδιάστατου μουσείου. Η Mona Lisa είναι ο πρώτος πίνακας που αντικρίζει ο θεατής/επισκέπτης αυτού του εικονικού μουσείου και μάλιστα βλέπει μόνο τα μάτια της μέσα από ένα παραθυράκι, από το οποίο καλείται να συμμετάσχει κι ο ίδιος σε αυτή την περιήγηση στους δρόμους της τέχνης. Ο πίνακας αποκαλύπτεται στο επόμενο σαλόνι, όπου όμως παρωδείται η Mona Lisa, με την προσθήκη ενός ράμφους, υπονοώντας ότι ίσως ο θεατής-πουλί επιχειρεί μια σύνδεση με το έργο τέχνης. Την υπόθεση αυτή επιβεβαιώνουν και τα υπόλοιπα σαλόνια τα οποία, εκτός από τους πίνακες, καταγράφουν και τις αντιδράσεις των θεατών/επισκεπτών μπροστά σε μεγάλα έργα τέχνης ή τη διαδικασία δημιουργίας ενός έργου τέχνης.

Εικόνα 13: Fatemeh Kavandi, *Cattemporary Art*, 2011

Μια από τις πιο γνωστές παρωδιακές διασκευές της Μόνα Λίζα είναι αυτή που απαντά στο έργο του Antony Browne *Willy's Pictures* (2000). Σε αυτό, ο δημιουργός παρεμβαίνει στο εκάστοτε αφηγηματικό έργο και με διάθεση περιπαιχτική προκαλεί με την

παραμόρφωση του πίνακα χιουμοριστικό αποτέλεσμα: Η Mona Lisa είναι μια πιθηκίνα που κρατάει στην αγκαλιά της, ως άλλη Μαντόνα, αντί για το θείο βρέφος, ένα πιθηκάκι με μια ξυλομπογιά ανά χείρας που είναι κι ο δημιουργός όλων των έργων σε αυτό το εικονοκείμενο. Το ερώτημα που τίθεται κάτω από τον πίνακα προς τον θεατή αναγνώστη «Μπορείς εσύ να λύσεις το μυστήριο;»⁵ το οποίο σχετίζεται με το μυστηριώδες χαμόγελο της διάσημης γυναίκας, τον καλεί να εξετάσει τον πίνακα προσεκτικά. Αριστερά του πορτρέτου, αντικρίζουμε μια οδοντοστοιχία έμμεσος, ίσως, υπαινιγμός σχετικά με το αίτιο πίσω από το μυστηριώδες χαμόγελο; Πρόκειται για μια μεταμυθοπλαστική παρωδία (Athanasίου-Krikellis, 2020: 368), η οποία αποσκοπεί στην εξοικείωση του παιδιού με τα σπουδαία έργα τέχνης, όπως φαίνεται κι από τον αναδιπλούμενο κατάλογο με τα αυθεντικά έργα που συνοδεύει αυτό το εικονοκείμενο. Συγχρόνως, αποτελεί και μια άσκηση παρατηρητικότητας, καθώς το παιδί καλείται να εντοπίσει διαφορές ανάμεσα στο αυθεντικό έργο και τη διασκευή του, αλλά και υπόμνηση της άνευ ορίων δημιουργικότητας του καλλιτέχνη ο οποίος μπορεί να επανεπισκέπτεται έργα τέχνης και να τα αναπλάθει «καλλιτεχνική αδεία».

Εικόνα 14: Antony Browne, *Willy's Pictures*, 2000

Το κοινό στοιχείο που διατρέχει τις παραπάνω διασκευές είναι ότι το έργο τέχνης όχι μόνο χάνει το αρχικό του νόημα, αλλά «αντικαθίσταται» από ένα έργο που προσαρμόζεται στον ζωόμορφο κόσμο, ενώ οι ήρωες-ζώα βλέπουν τον εαυτό τους να καθρεφτίζεται στο έργο τέχνης. Παράλληλα, το ίδιο το εικονοκείμενο λειτουργεί ως ένα εικονικό μουσείο, ως φορητή πινακοθήκη (Dinç & Veryeri, 2021: 238) το οποίο ο αναγνώστης περιέρχεται, βλέποντας τα έργα που έχει προαποφασίσει να εκθέσει ο

⁵ Η έμφαση στο κείμενο του A. Browne.

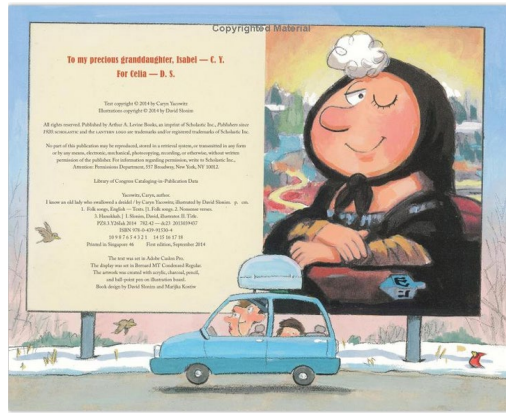

δημιουργός του εικονοκειμένου ως άλλος έφορος μουσείου, ενώ καλείται να υιοθετήσει και την οπτική που προσφέρει το εικονοκείμενο, σε αντίθεση με το ρεαλιστικό μουσείο, όπου ο επισκέπτης διαθέτει μεγαλύτερη ελευθερία. Το εικονοκείμενο εδώ λειτουργεί ως υποκατάστατο του φυσικού μουσειακού χώρου.⁶

Παρωδιακό χαρακτήρα φαίνεται να έχει και η διασκευή *I Know an Old Lady who Swallowed a Dreidel* των Caryn Yakowitz και David Slonim (2014). Πρόκειται για «διπλή» διασκευή, καθώς διασκευάζεται τόσο η αφήγηση όσο και η εικόνα. Το κείμενο βασίζεται στο γνωστό αμερικανικό nursery rhyme *I know a lady who swallowed a fly* (1952), στο οποίο μια κυρία καταπίνει μια μύγα και προσθετικά, στη λογική του δικού μας «Ντίλι ντίλι το καντήλι», φτάνει να καταπιεί διάφορα ζώα στην αλυσίδα που δημιουργείται, υποτίθεται ότι κάθε επόμενο ζώο εξουδετερώνει αυτό που προηγείται. Αντίστοιχα, στην παρωδιακή αφήγηση μια κυρία-γιαγιά εβραϊκής καταγωγής καταπίνει κατά λάθος στη γιορτή Hannukah ένα χαρακτηριστικό εβραϊκό παιχνίδι σε μορφή σβούρας (dreidel) και στη συνέχεια λάτκες, σάλτσα μήλου, μπρίσκετ, μια μενόρα, με άλλα λόγια, εδέσματα που καταναλώνονται στην εν λόγω γιορτή ή αντικείμενα που έχουν σημασία εντός της εβραϊκής κουλτούρας, όπως το dreidel ή η μενόρα. Αυτή η χιουμοριστική διασκευή ενσωματώνει στην έμμετρη αφήγηση παραδοσιακά σύμβολα που συνδέονται με το εθιμοτυπικό της εβραϊκής γιορτής, αλλά σε επίπεδο εικονογράφησης αποτελεί έναν παρωδιακό περίπατο σε έργα-σταθμούς της σύγχρονης τέχνης. Η γιαγιά απεικονίζεται ως άλλη Μόνα Λίζα με χαρακτηριστική ενδυμασία ηλικιωμένης που παραπέμπει στον χώρο του λαϊκού πολιτισμού. Πράγματι, η παρωδιακή εικονογράφηση πετυχαίνει να συνδυάσει το αφετηριακό κείμενο-πίνακα της υψηλής κουλτούρας με τον λαϊκό πολιτισμό του nursery rhyme και το παραδοσιακό στυλ εικονογράφησης: λειτουργεί έτσι ως τριπλός αγωγός πολιτισμικής ενδυνάμωσης, αλλά και ως πηγή χιούμορ, λεκτικού και εικονιστικού. Η πολιτισμική ενδυνάμωση επιτυγχάνεται στο επίπεδο της εβραϊκής κουλτούρας, στη μύηση σε σημαντικά έργα του δυτικού πολιτισμού και, τέλος, στο επίπεδο της λαϊκής κουλτούρας.

⁶ Ο P. Nodelman επιχειρεί μια ενδιαφέρουσα σύγκριση μεταξύ των εικονοκειμένων που αφορούν την τέχνη και των μουσείων τέχνης στην πρόσφατη μελέτη του (2018), *Touching Art: The Art Museum as Picture Book and the Picture Book as Art*. *Journal of Literary Education*, 1, 6-25.

Εικόνα 15: Caryn Yacowitz, *I Know a Lady who Swallowed a dreidel*, 2014

Οι ιστορίες μυστηρίου με θέμα την κλοπή στο μουσείο συνιστούν ένα ακόμη παράδειγμα διασκευής του αφηγηματικού έργου, οι οποίες συχνά τέμνονται με τις ιστορίες με ανθρωπόμορφα ζώα, ενώ κατασκευάζονται στη βάση του παρωδιακού μηχανισμού. Το ιαπωνικής προέλευσης *Let's Creep into the Museum* των Atsuko Sagara και Noriko Sagesaka (1996), στη φόρμα του κόμικ, παρουσιάζει την ανεπιτυχή προσπάθεια κλοπής που διαδραματίζεται σε ένα μουσείο τέχνης. Το παιδί-αναγνώστης όσο και η έφορος του μουσείου παρακολουθούν εν αγνοία τους τρεις κλέφτες, καθώς οι τελευταίοι περιδιαβαίνουν τις αίθουσες του μουσείου, παίζοντας έτσι ένα οπτικό αστείο σε βάρος τους. Σημαντικά έργα του κανόνα της δυτικής τέχνης παρωδούνται, καθώς η έφορος του μουσείου εμπνέεται την επιμέλεια μιας έκθεσης με θέμα τα φρούτα από την επίσκεψή της στο μανάβικο. Η Mona Lisa αποτυπώνεται στη χαρακτηριστική στάση της, με ένα μήλο στα χέρια, ώστε να ταιριάζει με το θέμα που έχει επιλεγεί από την έφορο, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί και συνειρμούς με τη βιβλική πρωτόπλαστη Εύα.

Εικόνα 16: Atsuko Sagara, *Let's Creep into the Museum*, 1996

Το έργο αυτό πέρα από το γεγονός ότι συνιστά φωτογραφική έκθεση μιας σειράς σημαντικών έργων ζωγραφικής, επιχειρεί να εξοικειώσει τον αναγνώστη με την έννοια της μουσειακής έκθεσης και με τον τρόπο που αυτή οργανώνεται, προκειμένου να επιτύχει την πρόκληση εντυπώσεων στον επισκέπτη. Παράλληλα, παρέχει πληροφορίες στον μικρό αναγνώστη σχετικά με ζητήματα που αφορούν τα είδη των μουσειακών εκθέσεων –μόνιμες ή περιοδικές, θεματικές ή χρονολογικές– και υποστηρίζει ότι η σειρά των εκθεμάτων και η χρήση του φωτός δημιουργούν διαφορετικές εντυπώσεις στον επισκέπτη της έκθεσης. Ο αναγνώστης/θεατής βλέπει τα έργα, αλλά συγχρόνως και το στήσιμο της έκθεσης να εκτυλίσσεται μπροστά στα μάτια του.

Το ολλανδικό εικονοκείμενο χωρίς λόγια *De Ontvoering de Mona Lisa* των Maayken Koolen και Nickie Theunissen (2012) χρησιμοποιεί, επίσης, το μοτίβο της κλοπής του διάσημου πίνακα. Πρόκειται για ένα έργο που συνδυάζει το είδος της ιστορίας μυστηρίου με την ταξιδιωτική ιστορία: οι πέντε ζωόμορφοι κλέφτες αρπάζουν τη Mona Lisa και ταξιδεύουν σε έξι ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, Παρίσι, Βερολίνο, Ρώμη, Λονδίνο, Βαρκελώνη, Άμστερνταμ και πάλι πίσω στη γαλλική πρωτεύουσα, ακολουθούμενοι από δύο ντεντέκτιβ που επιχειρούν να ανακτήσουν το έργο και να το επαναφέρουν στο μουσείο του Λούβρου. Εκτός από το διάσημο πορτρέτο, το εικονοκείμενο φιλοξενεί διάσημα τοπόσημα αυτών των μεγαλουπόλεων, καθώς και πολύ γνωστούς πίνακες ζωγραφικής, οι οποίοι αποτελούν μέρος της εικονογράφησης, αλλά και γνωστούς ήρωες παραμυθιών, όπως την πριγκίπισσα και τον βάτραχο από το ομώνυμο παραμύθι των Grimm. Πρόκειται για ένα ενδιαφέρον *pastiche* που αντλεί από διαφορετικά λογοτεχνικά είδη, από την υψηλή τέχνη, αλλά και από τη λαϊκή κουλτούρα, και αποτελεί μια ενδιαφέρουσα άσκηση παρατηρητικότητας για τον αναγνώστη/θεατή, καθώς επιχειρεί να ιχνηλατήσει την πορεία της Mona Lisa. Τα έργα τέχνης δεν υφίστανται καμία παραμόρφωση, όπως στις προηγούμενες περιπτώσεις, αλλά ενσωματώνονται στη λεπτομερή εικονογράφηση, δημιουργώντας ένα παζλ, ενώ ο αναγνώστης-θεατής καλείται να πάρει μέρος σε αυτό το άτυπο κινήγι θησαυρού.

KEIMENA/TEXTS

Children's literature E-journal *KEIMENA* για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 36^ο, 04-07-2022, ISSN: 1790-1782

Εικόνα 17: Maayken Koolen, *De Ontvoering de Mona Lisa*, 2012

Στο μοτίβο της αρπαγής ενός πίνακα βασίζεται και το επίσης ολλανδικό εικονοκείμενο χωρίς λόγια *Kunst met Taart* του πολυβραβευμένου Thé Tjong Khing (2015), το οποίο όμως παράλληλα θα μπορούσε να θεωρηθεί και art fantasy, καθώς η δράση εκτυλίσσεται ως επί το πλείστον στο πλαίσιο ενός ονείρου. Πρόκειται για ένα εικονοβιβλίο με ήρωες ζώα που πρωταγωνιστούν και σε άλλα έργα του καλλιτέχνη. Ο κεντρικός ήρωας, καλλιτέχνης κι ο ίδιος, επιχειρεί να εμπνευστεί από λευκώματα γνωστών καλλιτεχνών, προκειμένου να φιλοτεχνήσει ένα έργο για τα γενέθλια ενός σκύλου. Ονειρεύεται ότι το

έργο του έχει κλαπεί και με τους φίλους του-άλλα ζώα επιχειρεί να τον ανακτήσει. Όλο το σκηνικό στήνεται στη βάση γνωστών έργων τέχνης του δυτικού κανόνα, ενώ δεν λείπουν και οι καρικατούρες γνωστών καλλιτεχνών να δημιουργούν την ώρα που ο αναγνώστης περιέρχεται τις σελίδες του εικονοβιβλίου σε αυτό το ιδιότυπο κυνήγι-ταξίδι στον κόσμο της τέχνης. Όλο το εικονοκείμενο είναι ένα pastiche γνωστών έργων –όπως για παράδειγμα το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο του βιβλίου, που αν τα θεωρήσει κανείς ως ενιαίο σύνολο συνθέτουν το εργαστήριο του καλλιτέχνη. Εδώ η Mona Lisa τίθεται στο πάνω μισό μέρος της εικόνας ως σημαντικό πορτρέτο, ενώ ο ήρωας-καλλιτέχνης φιλοτεχνεί κι αυτός ένα πορτρέτο γενεθλίων. Όλο το έργο αποτίει φόρο τιμής σε γνωστά έργα τέχνης. Επιλέγονται κυρίως πορτρέτα και τοπία, καθώς αυτά αντιγράφει ο καλλιτέχνης: όταν ολοκληρώνεται το έργο του, αντιλαμβανόμαστε ότι η σύνθεσή του αποτελεί pastiche γνωστών έργων και τοποθετείται πάνω στο πορτρέτο της Mona Lisa, σε μεγαλύτερες διαστάσεις, ανάγοντάς το σε εξίσου σημαντικό έργο με αυτό του Da Vinci. Έμμεσα δηλώνεται ότι οι καλλιτέχνες εμπνέονται από άλλα έργα τέχνης, διασκευάζοντάς τα, παρωδώντας τα, τα οποία φέρουν, επίσης, σημαντικό καλλιτεχνικό φορτίο.

KEIMENA/TEXTS

Children's literature E-journal *KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 36^ο, 04-07-2022, ISSN: 1790-1782*

Εικόνα 18: Thé Tjong Khing, *Kunst Met Taart*, 2015

Μια ιστορία μυστηρίου με πρωταγωνιστές ζώα σε ένα μουσείο συνιστά και το εικονοκείμενο *Ο λύκος Ζαχαρίας και το μυστήριο στο μουσείο των Orienne Lallemand* και

Éléonore Thullier (2020) που εντάσσεται στη δημοφιλή γαλλική σειρά *Ο λύκος Ζαχαρίας*. Ο ομώνυμος ήρωας επισκέπτεται με δυσθυμία το μουσείο του Λυκούβρου, καθώς πλήττει στα μουσεία. Αυτή, όμως, η επίσκεψη αποδεικνύεται ενδιαφέρουσα, καθώς λύνει το μυστήριο της κλοπής μιας μάσκας. Το πρώτο έργο το οποίο αντικρίζει ο λύκος Ζαχαρίας είναι το έργο του Λυκονάρντο Ντα Βίντσι, μια παρωδιακή διασκευή της Mona Lisa με μορφή λύκου, όπως και όλοι οι υπόλοιποι πίνακες που εκτίθενται σε αυτό το μουσείο. Παρωδούνται τόσο τα έργα όσο και τα ονόματα των καλλιτεχνών με την παραμόρφωσή τους, η οποία επιτυγχάνεται με την προσθήκη λυκίστων μορφών στα έργα ή της λέξης λύκος ή wolf στους δημιουργούς: Αφρολύκη της Μήλου, Βελύσκεζ, Γουλφμέερ, Αρτσιμπόλυκο, Πάμπλο Λυκάσο, Πολ Κλυκέ, Φρίντα Καλύκαινα. Το χιούμορ λειτουργεί τόσο στο λεκτικό όσο και στο οπτικό επίπεδο.

Εικόνα 19: Oriane Lallemand, *Ο λύκος Ζαχαρίας και το μυστήριο στο μουσείο*, 2020

Μυθοπλαστικές ιστορίες μυστηρίου που βασίζονται στο πραγματικό γεγονός της κλοπής του πίνακα από το Μουσείο του Λούβρου το 1911 συνιστούν μια ακόμα διακριτή κατηγορία εικονοκειμένων, όπου διασκευάζεται ο διάσημος πίνακας. Το εικονοκείμενο *Who Stole Mona Lisa* των Ruthie Knapp και Jill McElmurry (2010) παρακολουθεί την κλοπή του πίνακα από το Μουσείο του Λούβρου από τον Vincenzo Peruggia, έναν Ιταλό εργαζόμενο του μουσείου. Η Mona Lisa αφηγείται τη διαδρομή της από το στούντιο του Leonardo Da Vinci στις αυλές των Γάλλων αυτοκρατόρων και από εκεί στο διάσημο μουσείο, όπου έγινε αντικείμενο κλοπής. Το πορτρέτο ζωντανεύει κι ως χαρακτήρας βιώνει συναισθήματα, τα οποία αποτυπώνονται και εικονιστικά, ενώ το πλήθος που τη θαυμάζει υπογραμμίζει την παγκόσμια απήχηση του έργου, αλλά και την αποικιοκρατική επιβολή του δυτικού πολιτισμού των λευκών σε άλλες φυλές.

Εικόνα 20: Ruthie Knapp, *Who Stole Mona Lisa*, 2011

Το ίδιο γεγονός θεματοποιεί και το εικονοκείμενο με τίτλο *The Stolen Smile* των J. Patrick Lewis και Gary Kelley (2004), με τη διαφορά ότι εδώ ο ίδιος ο δράστης αφηγείται από το κελί του το γεγονός της αφαίρεσης του πίνακα, με σκοπό να τον επαναφέρει στην Ιταλία, την πατρίδα του έργου.⁷ Ο πρωτοπρόσωπος αφηγητής αποδίδει την κλοπή του έργου στον πατριωτισμό του, καθώς ο διάσημος πίνακας είναι έργο της ιταλικής πολιτισμικής κληρονομιάς. Πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα, από εικονιστική άποψη, απόδοση αυτού του πραγματικού γεγονότος, το οποίο εν μέρει ευθύνεται και για την αύξηση της δημοτικότητας του πίνακα σε παγκόσμια κλίμακα. Αν και το εικονοκείμενο εστιάζεται σε αυτό το γεγονός, υπάρχουν ενδιαφέρουσες αναφορές στον Kafka, τον Picasso, τον Munch, που μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για διερεύνηση του έργου άλλων συγγραφέων και ζωγράφων.

⁷ Ανάλογο θέμα έχει και το εικονοκείμενο των Rick Jacobson and Laura Fernandez (2005). *The Mona Lisa Capter*. Toronto: Tundra Books.

Εικόνα 21: J. Patrick Lewis, *The Stolen Smile*, 2004

Η επόμενη κατηγορία αφορά εικονοκείμενα με θέμα το ταξίδι. Εδώ ο πίνακας αποτελεί αφορμή όχι μόνο για τη γνωριμία με το έργο τέχνης, τη Mona Lisa, αλλά και με το αστικό τοπίο μητροπόλεων που φιλοξενούν σημαντικά μουσεία τέχνης. Τόσο το εικονοκείμενο *Tovi the Penguin Goes on a Treasure Hunt in Paris* της Janina Rossiter (2017) όσο και το εικονοκείμενο *Mona Lisa in New York* της Yevgenia Neyberg (2021), με αφορμή τον πίνακα ζωγραφικής του Da Vinci, μεταφέρουν αντίστοιχα τον αναγνώστη στο Παρίσι και τη Νέα Υόρκη. Στο πρώτο από αυτά τα έργα, ο αναγνώστης/θεατής ακολουθεί τον Τονί σε ένα κυνήγι θησαυρού στα πιο διάσημα αξιοθέατα του Παρισιού, προκειμένου να εντοπίσει τη Mona Lisa, την οποία έχει ερωτευτεί, αντικρίζοντάς την αρχικά σε μια αφίσα. Ακολουθώντας τις ενδείξεις που του δίνουν οι φίλοι του, καταλήγει στο μουσείο του Λούβρου, όπου ανακαλύπτει ότι η όμορφη κυρία πρωταγωνιστεί σε έναν πίνακα!

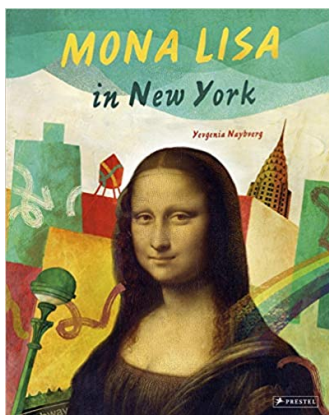

Εικόνα 22: Janina Rossiter, *Tovi the Penguin Goes on a Treasure Hunt in Paris*, 2017

Στην περίπτωση της *Mona Lisa in New York*, το εικονοκείμενο αναφέρεται στην έκθεση του πίνακα στο Metropolitan Museum of Art και στην ανία που αισθάνεται η Mona Lisa,

ως χαρακτήρας πλέον, να αποτελεί μόνο αντικείμενο θέασης, ώσπου αποφασίζει ότι ήρθε η ώρα να δει και να εξερευνήσει την πόλη και η ίδια. Αφήνει το κάδρο του πίνακα και περιπλανάται στη Νέα Υόρκη, όπου γνωρίζει τον Tag, έναν ήρωα που έχει ξεπηδήσει από ένα graffiti. Ο αναγνώστης όχι μόνο (ανα)γνωρίζει σημαντικά τοπόσημα της αμερικάνικης μητρόπολης, αλλά προβληματίζεται σχετικά με την εμπορευματοποίηση της υψηλής τέχνης και τις προκατασκευασμένες αντιλήψεις σχετικά με την αξία της, σε αντίστιξη με την υποτίμηση της χαμηλής κουλτούρας, οι οποίες αντιπροσωπεύονται στο πλαίσιο του έργου από τη Mona Lisa και τον Tag αντίστοιχα. Εκτιθέμενη στο μουσείο, η Mona Lisa γίνεται αντικείμενο θαυμασμού και μεγάλης δημοσιότητας, όταν όμως περιηγείται μόνη της στην πόλη περνά απαρατήρητη. Το εικονοκείμενο διανθίζεται κι από άλλα αναγεννησιακά πορτρέτα, όπως των Sandro Botticelli, Jan Van Eyck, and Domenico Ghirlandaio, που αποτελούν πρόσωπα της ανθρωποθάλασσας που κινείται στους δρόμους της μεγαλούπολης. Εγκιβωτίζονται με την τεχνική του κολάζ στην οπτική αφήγηση. Αν και το έργο αυτό εδώ εντάσσεται στα μυθοπλαστικά εικονοκείμενα που χρησιμοποιούν το αρχέτυπο της περιπλάνησης, κάλλιστα θα μπορούσε να ενταχθεί και στην κατηγορία art fantasy, όπως αυτή ορίζεται από τη Beckett (2012).

Εικόνα 23: Yevgenia Neyberg, *Mona Lisa in New York*, 2021

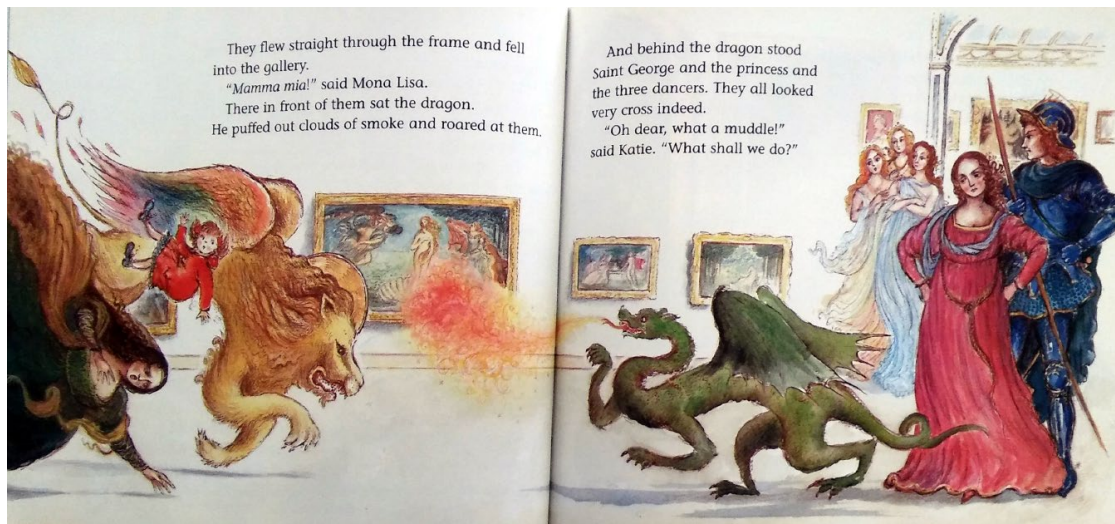
Μία από τις πιο γνωστές περιπτώσεις εικονοκειμένων που ταξινομούνται ως δείγμα art fantasy είναι και το εικονοκείμενο *Katie and the Mona Lisa* της σειράς *Katie Art Series* του James Mayhew (1998).⁸ Η ηρωίδα της σειράς, συνοδευόμενη από τη γιαγιά της, την ενήλικη μέντορά της που φροντίζει για τη μύησή της στον κόσμο της τέχνης, επισκέπτεται διάφορα μουσεία. Σε ένα από αυτά θαυμάζει την κυρία με το μυστηριώδες χαμόγελο και αναρωτιέται γιατί χαμογελάει. Με την παρότρυνση της γιαγιάς της,

⁸ Η σειρά περιλαμβάνει εικονοβιβλία που εισάγουν τον αναγνώστη στη μουσειακή εμπειρία και στο έργο διαφορετικών καλλιτεχνών: *Katie and the Starry Night*, *Katie and the Bathers*, *Katie and the Sunflowers*, *Katie's Picture Show*, *Katie and the Impressionists*, *Katie and the Spanish Princess*, *Katie and the British Artists*, *Katie and the Waterlily Pond: A Magical Journey Through Five Monet Masterpieces*, *Katie's Sunday Afternoon*.

κοιτάζει πιο προσεκτικά τον πίνακα· η Mona Lisa ζωντανεύει και καλεί την Katie να μπει μέσα στον πίνακά της. Η μικρή εισέρχεται στον αναγεννησιακό κόσμο κι όταν η Mona Lisa της εκμυστηρεύεται ότι νιώθει μοναξιά, αρχίζει το ταξίδι τους μέσα στην πινακοθήκη, όπου μπαينوβγαίνουν σε διάφορους πίνακες, προκειμένου η διάσημη θλιμμένη κυρία να ξαναβρεί το χαμόγελό της.⁹ Πρόκειται για μια περιπέτεια, όπου ο αναγνώστης-θεατής έρχεται σε επαφή με πίνακες της Ιταλικής Αναγέννησης και πιο συγκεκριμένα με έργα των Leonardo Da Vinci, Raphael, Sandro Botticelli και Vittorio Carpaccio, για τους οποίους παρέχεται στο περικείμενο επιπλέον πληροφοριακό υλικό, υπογραμμίζοντας την εκπαιδευτική στόχευση της διασκευής. Οι διασκευές αυτής της σειράς επαναλαμβάνουν πολλές άρρητες υποθέσεις σχετικά με το παιδί και την τέχνη: ο ενήλικας σε ρόλο μέντορα –εδώ η γιαγιά– είναι επιφορτισμένος με το έργο της μύησης των παιδιών στην υψηλή τέχνη· αντίστοιχα, το παιδί παρουσιάζεται, στο πλαίσιο μιας επίμονης ρομαντικής αντίληψης, σαν να είναι προικισμένο με εξαιρετική ενόραση που του επιτρέπει να βλέπει και να νιώθει πέρα απ' ό,τι μπορεί να προσλάβει ο ενήλικας που έχει απολέσει αυτή την ικανότητα.

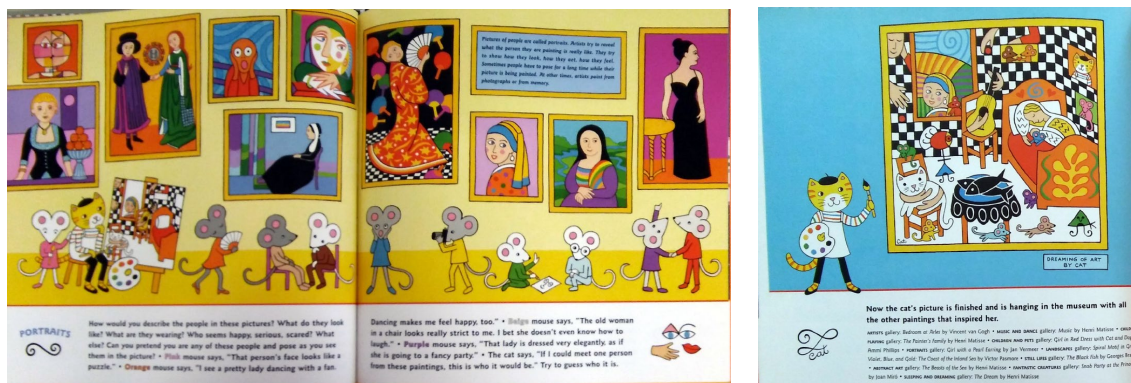
Εικόνα 24: James Mayhew, *Katie and the Mona Lisa*, 1998

⁹ Το εύρημα της εισόδου του παιδιού-επισκέπτη στο έργο τέχνης και το ζωντανέμα των εικονιζόμενων προσώπων χρησιμοποιείται συχνά σε έργα που εστιάζονται στη μουσειακή εμπειρία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σιωπηρό εικονοκείμενο *Imagine!* του Raúl Colón (2018). Το εικονοκείμενο αυτό έχει ως επισκέπτη έναν μικρό έγχρωμο που βγαίνει βόλτα με το πατίνι του στη Νέα Υόρκη και καταλήγει στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, όπου ζωντανεύουν οι πρωταγωνιστές των πινάκων και με αυτούς επισκέπτεται γνωστά τοπόσημα της αμερικάνικης μητρόπολης. Αν και ο Colón επιχειρεί στο έργο του την υπέρβαση του ιδεολογήματος της λευκής υπεροχής τόσο με την επιλογή του ήρωα όσο και με τους πίνακες που απεικονίζουν έγχρωμους ήρωες, οι πίνακες είναι έργα λευκών ζωγράφων που έμμεσα αναπαράγουν μια νεοαποικιοκρατική αντίληψη περί υψηλής τέχνης.

Αν και υπόρρητα όλα τα παραπάνω εικονοκειμένα καταφεύγουν στη διασκευή της Μονα Λίσα ως ενδεικτική της αξίας με την οποία είναι επενδεδυμένο αυτό το έργο, αλλά κι ως προσπάθεια υπέρβασης και κατάργησης των ορίων της υψηλής τέχνης, με τη χρήση του παρωδιακού μηχανισμού που επιτρέπει τον πειραματισμό, οδηγώντας ενίοτε το αφηγηματικό έργο ως την ακραία παραμόρφωση, αυτά τα εικονοβιβλία λειτουργούν, άλλοτε σε μεγαλύτερο κι άλλοτε σε μικρότερο βαθμό, κι ως μικρογραφία μουσειακής έκθεσης.

Το εικονοβιβλίο ως εικονικό μουσείο, όπου ο εικονογράφος ως άλλος έφορος επιλέγει και τοποθετεί στη σειρά τα έργα, καθοδηγώντας το βλέμμα και το σώμα, είναι μια άλλη κατηγορία τέτοιων εικονοκειμένων. Σε αυτήν εντάσσεται το *Let's Creep into the Museum*, το οποίο έχει ήδη συζητηθεί παραπάνω, αλλά και το *Squeaking of Art. The Mice go to the Museum* της Μονίκα Βελίγγτον (2000). Το εν λόγω έργο, με ήρωες έναν γάτο και μια ομάδα ποντικών, συνιστά στην ουσία μια θεματική μουσειακή έκθεση που εισάγει, όπως υποστηρίζει η συγγραφέας στο περικείμενο του βιβλίου, τα παιδιά στον κόσμο της τέχνης. Κάθε σαλόνι, με εξαίρεση το πρώτο που περιγράφει χωροταξικά το μουσείο, λειτουργεί ως αίθουσα μουσείου με συγκεκριμένο θέμα, για παράδειγμα πορτρέτα, παιχνίδι, τοπία, νεκρή φύση, ενώ η λεζάντα στο διπλό πλαίσιο λειτουργεί όπως οι λεζάντες των μουσείων, που πληροφορούν τον επισκέπτη για το είδος των εκθεμάτων. Στη βάση κάθε σαλονιού υπάρχουν ερωτήσεις προς τους ποντικούς-επισκέπτες, προκειμένου να ερμηνεύσουν τους πίνακες, θίγοντας ζητήματα όπως η χρήση του φωτός, η εστίαση ή τα συναισθήματα που προκαλούν τα έργα τέχνης. Παράλληλα, βλέπει κανείς και τις δράσεις και τις αντιδράσεις των επισκεπτών: παρατηρούν λεπτομέρειες, φωτογραφίζουν, αναπαριστούν σε παγωμένη εικόνα το έργο τέχνης, αντιγράφουν τα έργα που τους αρέσουν. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι κάθε ποντίκι φέρει το όνομα ενός χρώματος που χρησιμοποιείται στους πίνακες-εκθέματα, ενώ ο γάτος εμφανίζεται ως καλλιτέχνης-δημιουργός που εμπνέεται από τους πίνακες. Καθώς ο γάτος μεταβαίνει από αίθουσα σε αίθουσα, βλέπουμε την εξέλιξη του έργου του σε κάθε σαλόνι. Στην τελευταία σελίδα απεικονίζεται ολοκληρωμένο το έργο του: ένας πίνακας *pastiche* των έργων που έχει δει.

Εικόνα 25: Monica Wellington, *Squeaking of Art. The Mice Go to the Museum*, 2000

Στο πλαίσιο αυτό, η Mona Lisa φιγουράρει στην αίθουσα των πορτρέτων, αλλά πρόκειται για μια απόδοσή της, όπως θα προέκυπτε από ένα παιδικό χέρι, που θα επιχειρούσε να αποτυπώσει την κυρία με το αινιγματικό χαμόγελο. Η παρέμβαση στην ενδυμασία της και στο φόντο είναι ενδεικτικά της παραμόρφωσης που υφίσταται η διάσημη κυρία στο πλαίσιο μιας παιδοκεντρικής προσέγγισης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η Mona Lisa απαντά σε πολλά εικονοκείμενα που προορίζονται για παιδιά και η διασκευή της, όπως διαφάνηκε, στηρίζεται εν πολλοίς στον μηχανισμό της παρωδίας. Ωστόσο, λόγω του status της ως ενός από τα πλέον αναγνωρίσιμα σύμβολα του δυτικού πολιτισμού, οι επιφυλάξεις που διατυπώνονται σχετικά με τη λειτουργία της παρωδίας, η οποία προϋποθέτει γνώση του αφετηριακού κειμένου (Becket, 2001: 175), δεν φαίνεται να ισχύουν. Πρόκειται για παρωδιακές διασκευές που επιλέγουν ως επί το πλείστον ζωόμορφους ήρωες και η περιφήμη Τζοκόντα τροποποιείται αναλόγως: η παρωδία λειτουργεί πρωτίστως στο οπτικό επίπεδο, αλλά συχνά και στο λεκτικό επίπεδο, με την παραποίηση των τίτλων των έργων και των δημιουργών τους, με σκοπό να επιτευχθεί κωμικό αποτέλεσμα. Από την άλλη, η εκτενής χρήση της παρωδίας στην παραγωγή εικονοκειμένων έμμεσα καταδεικνύει ότι και το προϊόν της παρωδίας μπορεί να έχει καλλιτεχνική αξία *per se*.

Η διακαλλιτεχνική ανακύκλωση της Mona Lisa στο πεδίο των εικονοκειμένων παρήγαγε εικονοκείμενα που εντάσσονται σε διάφορες ειδολογικές κατηγορίες από ιστορίες μυστηρίου μέχρι nursery rhymes, ενώ η εκτενής χρήση της στο πεδίο της λογοτεχνίας για παιδιά αναπαράγει ες αεί το κανονιστικό status του εν λόγω έργου ως παγκόσμιου συμβόλου υψηλής καλλιτεχνικής αξίας για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από το πολιτισμικό υπόβαθρο καταγωγής τους. Παράλληλα, η μουσειακή εμπειρία, όπως φαίνεται από το πραγματολογικό υλικό της παρούσας μελέτης, εστιάζεται κυρίως σε πίνακες ευρωπαϊκής ζωγραφικής, έμμεσα καθιερώνοντάς την στη συνείδηση των αναγνωστών ως το απαύγασμα της τέχνης, αναπαράγοντας μια νεο-αποικιοκρατική αντίληψη περί τέχνης και παιδικής ηλικίας. Τα εικονοκείμενα αυτά λειτουργούν είτε ως εικονικά μουσεία είτε ως εγχειρίδια μύησης στην υψηλή τέχνη μέσω της μυθοπλαστικής αφήγησης, οδηγώντας το παιδί από την άγνοια προς την οικοδόμηση στέρεης γνώσης γύρω από το τι συνιστά υψηλή τέχνη. Εν ολίγοις, το ίδιο το εικονοκείμενο προωθείται ως μουσείο, ως αποθετήριο της δυτικής παγκοσμιοποιημένης πολιτισμικής κληρονομιάς, ώστε να εξασφαλίσει την αναπαραγωγή και την ηγεμονική θέση του κανόνα της δυτικής τέχνης.

Η έρευνα του υλικού για την παρούσα εργασία διεξήχθη στη Διεθνή Βιβλιοθήκη Νεότητας στο Μόναχο το καλοκαίρι του 2018 στο πλαίσιο υποτροφίας που έλαβε η συγγραφέας. Θερμές ευχαριστίες στο προσωπικό της Βιβλιοθήκης για την αμέριστη βοήθειά τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Λογοτεχνικά έργα

- Browne, A. (2000). *Willy's Pictures*. London: Walker Books.
- Colón, R. (2018). *Imagine!* New York & London: Simon and Schuster Books for Young Readers.
- De Brunhoff, L. (2003). *Babar's Museum of Art*. New York: Harry N. Abrams.
- Hooper, M. (2006). *Celebrity Cat*. London: Frances Lincoln Children's Books.
- Hurd, T. (1997). *Art Dog*. New York: HarperCollins.
- Kavandi, F. (2011). *Catemporary Art. Transition from Alleyways of Tradition to the Freeway of Modernism*. Tehran: Nazar Art Publications.
- Knapp, R. & McElmurry, J. (2010). *Who Stole Mona Lisa?* New York: Bloomsbury USA Children's Books.
- Koolen, M. & Theunissen, N. (2012). *De Ontvoering de Mona Lisa*. Hasselt: Clavis Publishing.
- Lallemand, O. & Thullier, É. (2020). *Ο λύκος Ζαχαρίας και το μυστήριο στο μουσείο*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Lewis, J. P. & Kelley, G. (2004). *The Stolen Smile*. Mankato: Creative Editions.
- Mayhew, J. (1998). *Katie and the Mona Lisa*. London: Orchard Books.
- Neyberg, Y. (2021). *Mona Lisa in New York*. New York: Penguin Random House.
- Pilkey, D. (1996). *When Cats Dream*. New York: Orchard Books.
- Rossiter, J. (2017). *Tovi the Penguin Goes on a Treasure Hunt in Paris*. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Sagara, A. & Sagesaka, N. (1996). *Let's Creep into the Museum*. Tokyo: Fukuinkan-Shoten.
- Thé Tjong Khing. (2015). *Kunst met Taart*. Tielt: Lannoo.
- Verne, J. 1851/1995. *Monna Lisa*. Paris: L'Herne.
- Watt, M. (2006). *Augustine*. Toronto: Kids Can Press.
- Wellington, M. (2000). *Squeaking Art. The Mice go to the Museum*. New York: Button Children's Books.
- Yakowitz, C. & Slonim, D. (2014). *I Know an Old Lady who Swallowed a Dreidel*. New York: Arthur A. Levine Books.

B. Μελέτες

- Γιαννικοπούλου, Α. (2016). *Το εικονογραφημένο βιβλίο στην Προσχολική Εκπαίδευση. Φιλαναγνωστικές δράσεις*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

- Ζερβού, Α. (2011). Η διασκευή ad usum delphini: Στοιχεία ιστορίας και θεωρίας στον τόμο Οικονομίδου, Α. & Δαμιανού, Δ. *Αφηγήσεις που δεν τελειώνουν ποτέ ... Κειμενικές και εικονογραφικές διασκευές για παιδιά*. Αθήνα: Παπαδόπουλος, 17-34.
- Κανατσούλη, Μ. (2015). Δεικονικότητα και εικονογραφημένο βιβλίο: πολιτισμικές διαδρομές στο χώρο και στο χρόνο. *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Λογοτεχνία και διαπολιτισμικές διαδρομές*. Κομοτηνή, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://utopia.duth.gr/~mdimasi/cng/index.htm_files/Kanatsouli.pdf
- . (2020). Χίλιες και μια νύχτες στα μουσεία των παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων. *MuseumEdu* 7, 35-46.
- Οικονομίδου, Σ. & Παπαηλία, Α. (2020). Δεικονικότητα. Παιχνίδια με εικονιστικά διακείμενα στα βιβλία χωρίς λόγια. *Κείμενα* 32, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://keimena.ece.uth.gr/main/>
- Athanasίου-Krikelis, L. (2020). Mapping the Metafictional Picturebook. *Narrative* 28(3), 355-374. doi:10.1353/nar.2020.0017.
- Beckett, S. (2001). Parodic Play with Paintings in Picture Books. *Children's Literature* 29, 175-195.
- . (2012). *Crossover Picturebooks. A Genre for All Ages*. New York & Oxon: Routledge.
- Berger, J. (1972). *Ways of Seeing*. London: Penguin Books.
- Dinç, B. G. & Veyeri Alaca, I. (2021) Interacting with nonfiction picturebooks in art museums στο Goya, N., Iversen, S. H. & Teigland, A. S. (Eds.) (2021). *Verbal and Visual Strategies in Nonfiction Picturebooks: Theoretical and Analytical Approaches*. Oslo: Scandinavian University Press, 236-249.
- Hutcheon, L. (2000). *A Theory of Parody*. Urbana & Chicago: University of Illinois Press.
- . (2006). *A Theory of Adaptation*. Oxon & New York: Routledge.
- Levebvre, B. (2013). *Textual Transformations in Children's* Abingdon & New York.
- Kümmerling-Maubert, B. (2017). *The Routledge Companion to Picturebooks*. Oxon & New York: Routledge.
- Müller, Anja (ed.) (2013). *Adapting Canonical Texts in Children's Literature*. London & New York: Bloomsbury.
- Nodelman, P. (2018). Touching Art: The Art Museum as Picture Book and the Picture Book as Art. *Journal of Literary Education*, 1, 6-25.
- Serafini, F. (2015). The Appropriation of Fine Art into Contemporary Narrative Picturebooks. *Children's Literature in Education* 46, 438-453.
- . (2015). Considering Fine Art and Picture Books. *The Reading Teacher* 69(1), 87-90.
- Sipe, L. (2001). Using Picturebooks to Teach Art History. *Studies in Art Education. A Journal of Issues and Research*, 42(3), 197-213.
- Van der Heijden, I. & Van Lierop-Debrauwe, H. (2014). A Threefold Hybridity. Picturebook Art Fantasies as Life Writing. *European Journal of Life Writing* 3, 63-81.
- Yolin, E. (2012). Pictures in Pictures: Art History and Art Museums in Children's Picturebooks. *Children's Literature in Education* 43, 260-272.

KEIMENA/TEXTS

Children's literature E-journal

*KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της
Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 36^ο, 04-07-2022, ISSN: 1790-1782*